

præsumunt, non propter vitam, sed propter regnum cælorum baptisma parvulis conferendum. Sub iis enim Domini verbis quibus evangelista pronuntiat *non habebitis vitam in vobis*, aperte intelligenda est omnis anima munere baptismi vacua, non solum gloria carere, sed vita. Hoc itaque dominici sanguinis vinum aqua esse miscendum, non solum traditione, sed etiam ipso genere passionis Dominus ostendit, ex cujus sacro latere sanguis et aqua lanceæ illesione profluxit. Sicut Propheta multo antè præcinit, dicens: *Perussit petram, et fluxerunt aquæ* (Psal. lxxvii, 20). Et Apostolus: *Bibebant, inquit, de consequenti eos petra* (I Cor. x, 4). Vides quod qui de Christi biberit gratia, sequitur eum Christi misericordia.

12. Sed et in Salomone de ipso Christo prædictum legitur: *Sapientia, inquit, ædificavit sibi domum* (Proverb. ix, 1), id est, corpus hominis assumpsit, in quo habitavit plenitudo divinitatis. Et subdidit: *Excidit columnas septem, et fluxerunt aquæ* (Psal. lxxvii, 20). Quia illoni benedictio Spiritus sancti gratia septiformi implevit. *Maclavit hostias suas, miscuit in cratera vinum suum, et paravit mansam suam.* Ut in sequenti: *Venite, et edite de panibus meis, et bibite vinum quod miscui vobis.* Admixtum ergo aqua vinum legitur; nunc causam qua utrumque misceri Dominus voluerit inquiramus. Quando in Judæorum convivio nuptiali vinum, id est, fides deficiebat in eis, vinum, inquam, deficiebat, quia vinca fructum negabat. De qua dicitur: *Expectavi ut faceret uvæ, fecit autem spinas* (Isai. v, 2). Unde et sertum spineum capiti Redemptoris imposuit.

13. Quando ergo Dominus nuptiali tempore, id est, quando sponsus Ecclesiæ suæ paschali exultatione jungendus aquas in vina convertit, manifeste præfigurabat multitudines gentium sanguinis sui gratia esse victuras. Per aquas enim significari populos, sacris aperitur eloquiis. Sic 319 legitur: *Aquas istas, quas vidi, populi sunt, et gentes, et linguæ* (Apoc. xvii, 15). Videmus in aquis figuram gentium demonstrari in vino autem dominicæ passionis sanguinem ostendi. Ac sic dum in sacramentis vinum aqua miscetur, Christo fidelis populus incorporatur et jungitur, et quadam ei copula perfectæ charitatis unitur, ut possit dicere cum Apostolo: *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio? An persecutio, et cætera* (Rom. viii, 35)?

14. Deus autem homini suscepta sanctificatione miscetur, quando fides in ipso pectore, affectus justitiæ, misericordiæ, pietatis, infunditur. Etiam in hoc ipsum quod numerosis ritici gravis panem confici novimus, unitatem constat assignari populorum. Sicut enim frumentum quod solida purgantis sollicitudine

præparatur in candidam speciem molarum labore perlicitur, ac per aquam et ignem in unius panis substantiam congregatur, sic variæ gentes diversæque nationes in unam fidem convenientes unum de se Christi corpus efficiunt; et Christianus populus, quasi ritici innumerabilis grani, a sacrilegis nationibus, fide purgante atque cribante, collectus cernitur, quando discernitur, et in unum, quasi infidelium lolio pertranseunte, colligitur, et dum Testamentiorum instructione, velut frumentum gemino molarum opere, curatum nitescit, et in illam primæ originis dignitatem nativo candore mutatur ac per aquam baptismi, velut per ignem Spiritus sancti, æterni illius panis corpus efficitur.

15. Sicut ergo separari grana ab illius confecti panis adunatione non possunt, et sicut aqua ad propriam redire substantiam vino mistam jam non potest: sic et fideles quique, atque sapientes, qui redempti se Christi sanguine et passione cognoscunt, ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo fide, conversatione et ardentissima religione sociari, ut ab eo non voluntate, non necessitate seungi, non ulla terrenæ spei ambitione, non denique ipsa possint morte divelli. Nec debet quisquam primarias creaturas nativo potentia præsentia maiestatis in dominici corporis transire naturam, cum ipsum hominem videat artificio cælestis misericordiæ Christi corpus effectum. Sicut autem quicumque ad fidem veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo esse veteris debiti, his vero commemoratis, mox exiit omni fæce peccati, ita quando benedicentiæ verbis cælestibus creaturæ sacris altari bus imponuntur, antequam invocatione summi nominis consecrentur, substantia illic est panis et vini. Post verba autem Christi, corpus et sanguis est Christi.

16. Quid autem mirum est, si ea quæ verbo potuit creare, verbo possit creata convertere? Ino jam minoris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, jam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia et invisibilia voluntatis imperio suscitare; cui facile fuit hominem de limi materia figurare, imagine etiam suæ divinitatis induere; cui promptum est eum sursum revocare de inferis, restituere de perditione, reparare de pulvere, de terra in cælum levare, de humine angelum facere, corpus humanum conforme corpori claritatis suæ reddere, et signentum suum in regni sui consortio subluare. Ut qui corpus nostræ fragilitatis sumpserat, nos in 320 corpus suæ immortalitatis assumat. Ad quam gloriosam resurrectionem piis vos operibus præparare dignetur, qui regnat in sæcula sæculorum. Amen.

APPENDIX XIII.

DE ECCLESIASTICIS DOGMATIBUS.

CAPUT PRIMUM. — De fide Trinitatis.

Credimus unum esse Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Patrem, eo quod Filium habeat; Filium, eo quod Patrem habeat; Spiritum sanctum, eo quod sit ex Patre et Filio procedens, Patri et Filio cœternus. Pater ergo principium deitatis; qui sicut nunquam fuit non Deus, ita nunquam fuit non Pater, a quo Filius natus, a quo Spiritus sanctus non natus, quia non est Filius; neque ingenuus, quia non est Pater; neque factus, quia non est ex nihilo, sed ex Deo Patre, et Deo Filio Deus procedens. Pater æternus eo quod æternum habeat Filium, cujus æternus sit Pater.

CAP. I. De hoc opusculo confer Isidoriana, cap. 85, ubi præfationem Vezzosi adjecti, et Hernandezii observationes de Braclario episcopo Hispalensi auctore ejusdem opusculi. Et notis Vezzosi quæ magis opportuna videbuntur seligam. De argumentis primum capitulum multis in locis agit Isidorus. Vide lib. ii, de

D Filius æternus, eo quod sit Patri cœternus. Spiritus sanctus æternus, eo quod sit Patri et Filio cœternus. Non confusa in una persona Trinitas, ut Sabellius dicit, neque separata, aut divisa in natura Divinitas, ut Arius blasphemavit; sed alter in persona Pater, alter in persona Filius, alter in persona Spiritus sanctus. Unus natura in sancta Trinitate Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus.

CAP. II. — De incarnatione Christi.

Non Pater carnem assumpsit, neque Spiritus sanctus, sed Filius tantum; ut qui erat in divinitate Dei Patris

Offic. eccles. cap. 25. Bignæus exhibet: *Pater ergo principium, principale nomen deitatis, quia sicut, etc.*, et post principale notat ad marg., forte, totius.

CAP. II. Codex Mansi, ut qui erat in divinitate Patri Filius, ipse fieret in homine hominis plus. Paulo post Bignæus, qui non erat natiuitate Dei Filius. Dei ergo

Filius, ipse fieret in homine hominis matris filius, ne filii nomen ad alterum transiret, qui non esset æterna nativitate Filius. Dei ergo Filius factus est hominis filius, natus secundum veritatem naturæ ex Deo Dei Filius, et secundum veritatem naturæ ex homine hominis filius, ut veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in utraque nativitate Filii nomen nascendo haberet, et esset verus Deus, et verus homo unus Filius. Non ergo duos Christos neque duos Filios fatemur, sed Deum et hominem unum Filium; quem propterea et unigenitum dicimus, manentem in duabus substantiis, sicut ei naturæ veritas contulit, non confusis naturis, neque immistis, sicut Timotheani volunt, sed societate unitis. Deus ergo hominem assumpsit, homo in Deum transivit; non naturæ versibilitate, sicut Apollinaristæ dicunt, sed Dei dignatione, ut nec Deus mutaretur **321** in humanam substantiam assumendo hominem, nec homo in divinam glorificationem in Deum, quia mutatio vel versibilitas naturæ et diminutionem et abolitionem substantiæ facit. Creditur a nobis sine confusione conjuncta sancta Trinitas, sine separatione distincta. Natus est ergo Dei Filius ex homine, et non per hominem, id est, non ex viri coitu, sicut Ebion dicit; sed carnem ex Virginis corpore trahens, et non de cælo secum allersens, sicut Marcion, Origenes et Eutyches affirmant. Neque in phantasia, id est, absque carne, sicut Valentinus asserit, id est, neque putative imaginatum, sed corpus verum. Non tantum carnem ex carne, sicut Marcianus, sed verus Deus ex divinitate et verus homo ex carne, unus Filius; in divinitate Verbum Patris et Deus, in homine anima et caro. Anima non absque sensu et ratione, ut Apollinaris, neque caro absque anima, ut Eunomius; sed anima cum ratione sua, et corpus cum sensibus suis, per quos sensus veros in passione et ante passionem suæ carnis dolores sustinuit.

CAP. III. — Quod æternus Deus ex Virgine natus sit.

Neque sic est natus ex Virgine, et ut divinitatis initium homo nascendo acceperit, quasi antequam nasceretur ex Virgine Deus non fuerit, sicut Arlemon, et Berillus, et Marcellus docuerunt; sed æternus Deus et homo ex Virgine natus est.

CAP. IV. — De Trinitate perfecta.

Nihil creatum aut serviens in Trinitate credamus, ut vult Dionysius, fons Arii; nihil inæquale, ut vult Ennomius, ut Arius; nihil inæquale grativ, ut vult Aetius; nihil anterius posteriusve, aut minus, ut Arius; nihil extraneum, aut officiale alteri, ut Macedonius; nihil persuasione aut subreptione insertum, ut Manichæus; nihil corporeum, ut Melito et Tertullianus; nihil corporaliter effigiatum, ut Anthropomorphus, et Vadianus; nihil sibi invisibile a creaturis, ut Origenes; nihil creaturis visibile, ut Fortunatus; nihil moribus vel voluntate diversum, ut Marcion; nihil ex Trinitatis essentia ad creatorum naturam deductum, ut Plato et Tertullianus; nihil officio singulare, nec alteri communicabile, ut Origenes; nihil confusum, ut Sabellius; sed totum perfectum, quia totum ex uno, et unum ex toto; non tamen solitarium, ut præsumunt Praxeas et Silvanus, Pentapolitana damnabilis illa doctrina.

CAP. V. — De homousio.

Homousios ergo, id est, coessentialis in divinitate Patri Filius, homousios Patri et Filio Spiritus sanctus, homousios Deo et homini unus Filius manens

Filius, etc. Postea, creditur... separatione distincta omittitur a Biguæo, uti nonnulla alia; cum Biguæo fere faciunt Maurini inter appendices ad Opera sancti Augustini.

CAP. III. Al., ex virgine, ut et divinitatis initium... ut vult Ennomius, nihil æquale gratia, ut vult... nihil persuasione, aut subreptione... ut Anthropomorphia, nihil sibi, etc. Animadvertit Vezziosius incertam aut

A Deus in homine suo in gloria Patris, desiderabilis videri ab angelis; sicut Pater, et Spiritus sanctus adoratur ab angelis, et ab omni creatura; non homo factus præter Deum, vel Christus cum Deo, sicut blasphemat Nestorius, sed homo in Deo, et Deus in homine.

CAP. VI. — De resurrectione.

322 Erit resurrectio mortuorum omnium hominum, sed una et insimul, et semel. Non prima justorum, et secunda peccatorum, ut fabula est somniantorum, sed una omnium. Et si id resurgere dicitur quod cadit, caro ergo nostra in veritate resurget, sicut in veritate cadit. Et non secundum Origenem immutatio corporum erit, id est, aliud novum corpus pro carne; sed eadem caro corruptibilis, quæ cadit, tam justorum quam injustorum, incorruptibilis resurget, quæ vel pœnam sufferre possit pro peccatis, vel in gloria æterna manere pro meritis.

CAP. VII. Resurrectio omnium communis.

B Omnium enim hominum erit resurrectio: si omnium erit, ergo omnes moriuntur, ut mors ab Adam ducta omnibus filiis ejus dominetur, et maneat illud privilegium in Domino, quod de eo specialiter dicitur: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem* (Psal. xv, 10). Ejus enim caro non vidit corruptionem. Hanc rationem maxima Patrum turba tradente suscepimus. Verum quia sunt et alii æque catholici, et eruditi viri, qui credunt, anima in corpore manente, immutandos ad incorruptionem et immortalitatem eos qui in adventu Domini vivi inveniendi sunt, et hoc eis reputari pro resurrectione ex mortuis, quod mortalitatem immutatione deponant, non morte; quolibet quis acquiescat modo, non est hæreticus, nisi ex contentione hæreticus fiat. Sufficit enim in Ecclesiæ lege carnis resurrectionem credere futuram de morte.

CAP. VIII. — De judicio vivorum et mortuorum.

C Quod autem dicimus in Symbolo, in adventu Domini vivos ac mortuos judicandos, non solum justos et peccatores significari, sicut Diodorus putat, sed et vivos eos qui in carne inveniendi sunt, credimus, qui adhuc morituri creduntur, vel immutandi sunt, ut alii volunt, ut suscitati continuo, vel reformati, cum ante mortuis judicentur.

CAP. IX. — Peracto judicio non expectanda restitutio.

Post resurrectionem et judicium non credamus restitutionem futuram, quam Origenes delirat, ut demones vel impii homines post tormenta, quasi supplicis expurgati, vel illi in angelicam, qua creati sunt, redeant dignitatem, vel isti justorum societate docentur, eo quod hoc divinæ conveniat pietati ne quid ex rationalibus pereat creaturis, sed quolibet modo salvetur. Sed nos credamus ipsi judicii omnium et retributori justo, qui dixit: *Ibant impii in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam* (Matth. xxv, 46), ut percipiant fructum operum suorum.

CAP. X. — Creatio mundi. Angelorum creatio.

In principio creavit Deus cælum et terram, et aquam, ex nihilo. Et cum adhuc tenebræ ipsam aquam occultarent, et aqua terram absconderet, facti sunt angeli, et omnes celestes virtutes, ut non esset otiosa Dei bonitas, sed haberet in quibus per multa ante spatia bonitatem suam ostenderet; et ita hic

falsum esse quod Melito Deum corporeum esse ducunt, et Tertullianum excusari, quod corporeum dixerit, quidquid nihilo opponitur.

CAP. V. Vezziosius, et Filius, et Spiritus sanctus.

CAP. VI. Resurget; Vezziosius, in veritate resurgit.

CAP. VII. Immutandos; al., mutandos, quod perinde est.

visibilis mundus ex materia quæ a Deo facta fuerat factus est et ornatus. **A** cum carne, ut superius diximus, seminatur; sed formato in ventre matris corpore, Dei iudicio creatur, et infunditur, ut vivat homo intus in utero, et sic procedat nativitate in mundum.

CAP. XI. — Solus Deus incorporeus.

Nihil incorporeum et invisibile natura credendum, nisi solum Deum, id est, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Qui ideo recte incorporeus creditur, sicut ubique est, et omnia implet atque constringit; ideo et invisibilis omnibus creaturis, quia incorporeus est.

CAP. XII. — Omnis creatura corporea.

323 Creatura omnis corporea est; angeli et omnes cœlestes virtutes corporeæ, licet non carne subsistant. Ex eo autem corporeas esse credimus intellectuales creaturas, quod localiter circumscribuntur; sicut et anima humana, quæ carne clauditur, et dæmones, qui per substantiam angelicæ naturæ sunt.

CAP. XIII. — Intellectuales naturæ immortales.

Immortales esse credimus intellectuales naturas, quia carne carent, nec habent quo cadant, ut resurrectione egeant post ruinam necessaria. **B** esse intelligamus, quam orat Apostolus, ut integræ perseveret in nobis (*I Thess. v, 23*), ne nostro vitio aut minuatur aut fusetur a nobis, quia *Spiritus sanctus effugiet fictum* (*Sap. 1, 5*).

CAP. XIV. — Anima hominis quomodo creatur.

Animas hominum non esse ab initio inter cæteras intellectuales naturas, nec insimul creatas, sicut Origenes fingit; neque cum corporibus per coitum seminantur, sicut Luciferiani, Cyrillus et alii Latinorum præsumptores affirmant, quasi naturæ consequentiam servant. Sed dicimus creationem animæ solum Creatorem omnium nosse, et corpus tantum per conjugii copulam seminari, Dei vero iudicio coagulari in vulva, et compingi, atque formari, ac formato jam corpore animam creari, et infundi, ut vivat in utero homo ex anima constans et corpore, et egrediatur vivus ex utero plenus humana substantia.

CAP. XV. — Quod duæ animæ non sunt in homine.

Neque duas animas esse dicimus in uno homine, sicut Jacobus et alii Syrorum scribunt, unam animalem, qua animetur corpus, et immista sit sanguini, et alteram spirituales, quæ rationem ministret; sed dicimus unam esse eandemque animam in homine, quæ et corpus sua societate vivificet, et semetipsam sua ratione disponat, habens in sese libertatem arbitrii, ut in suæ substantiæ eligat cogitatione quod vult. **C**

CAP. XVI. — Anima hominis immortalis.

Solum hominem credimus habere animam substantivam, quæ exuta corpore vivit, et sensus suos atque ingenia vivaciter tenet. Non eum corpore moritur, sicut Aratus asserit, neque post modicum intervalum, sicut Zenon dicit, quia substantialiter vivit.

CAP. XVII. — Animæ brutorum.

Animalium vero animæ non sunt substantivæ, sed cum carne ipsa carnis vivacitate nascuntur, et cum carnis morte finiuntur, et moriuntur; et ideo nec ratione reguntur, sicut Plato et Alexander putant, sed ad omnia naturæ incitamenta ducuntur.

CAP. XVIII. — Infunditur anima.

Anima humana non cum carne moritur, quia non

CAP. XII. Auctor hujus operis *corporeum* videtur vocare quicquid creatum est. Vide lib. II de Offic. eccl'es., cap. 24, et lib. Different. rerum, num. 100 et seq.

CAP. XIV. Hoc caput a Joanne Hispalensi exscriptum fuit, ut dixi in Isidorianis, cap. 85, num. 18 et seqq. Apud eum legitur, nec in semel.... Cyrillus, et multi Latinorum.... naturæ consequentia serviente. Et alia hujusmodi, quæ ad Bignæi magis quam ad Vezzosi Editionem accedunt.

CAP. XVII. *Incitamenta*; al., *incitamento*.

CAP. XIX. *Corpore*; al., *carne*, semel et iterum.

CAP. XXI. *Emendaret*; al., *evitaret*. Putat Vezzo-

CAP. XIX. — Duæ substantiæ hominis.

Duabus substantiis tantum constat homo, anima et corpore. Anima cum ratione sua, et corpore cum sensibus suis. Quos tamen sensus absque animæ societate non movet corpus. Anima vero et sine corpore rationale suum tenet.

CAP. XX. — Anima et spiritus idem.

Non est tertius in substantia hominis spiritus, sicut Didymus contendit, sed spiritus ipsa est anima pro spirituali natura, vel pro eo quod spirat in corpore, spiritus appellatur. Anima vero ex eo vocatur quod ad vivendum, vel ad vivificandum animet corpus. Tertium vero, qui ab Apostolo cum anima et corpore inducitur, spiritum gratiam sancti Spiritus esse intelligamus, quam orat Apostolus, ut integræ perseveret in nobis (*I Thess. v, 23*), ne nostro vitio aut minuatur aut fusetur a nobis, quia *Spiritus sanctus effugiet fictum* (*Sap. 1, 5*).

CAP. XXI. — De libero arbitrio.

Libertati arbitrii sui commissus est homo statim in prima conditione, ut, sola vigilantia mentis adjuvante, etiam in præcepti custodia perseveraret, si vellet in eo quod creatus fuerat permanere. Postquam vero seductione serpentis per Evam cecidit, natura bonum perdidit, pariter et vigorem arbitrii; non tamen electionem, ne non esset suum quod evitare peccatum, nec merito indulgeretur quod non arbitrio diluisset. Manet itaque ad quærendam salutem arbitrii libertas, id est, rationalis voluntas; sed admonente prius Deo, et invitante ad salutem, ut vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est, inspiratione Dei. Ut autem consequatur quod eligit, vel quod sequitur, vel quod occasione agit, Dei esse libere constemur. Initium ergo salutis nostræ Deo miserante habemus; ut acquiescimus salutaris inspirationi, nostræ potestatis est; ut adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, divini est muneris; ut non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostræ est, et cœlestis pariter adjutorii; ut labamur, potestatis nostræ est, et ignaviæ. Non tamen ad obtinendam sine illo, qui quærentes facit invenire, qui pulsantibus aperit, qui petentibus donat. Sicut ergo initium salutis nostræ Deo miserante et inspirante, habere nos credimus, ita arbitrium naturæ nostræ sequax esse divinæ inspirationis libere confitemur. Igitur ut non labamur a bono vel naturæ, vel meritii, sollicitudinis nostræ est, et cœlestis pariter adjutorii; ut labamur, potestatis nostræ et ignaviæ.

CAP. XXII. — Gratia.

Firmissime credendum est in prævaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse; et neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit; liberum enim arbitrium ille perpeussus, dum **325** suis inconsultius

sus, Semipelagianismum sapere videri quod dicitur, *ut acquiescamus salutaris inspirationi, nostræ potestatis est*. Verba, *Non tamen ad obtinendum*, etc., et sequentia triginta capita desunt in Maurinorum exemplo, et in pterisque aliis Mss., et al. aliqui inserta sunt ex Cælestini epistola ad episcopos Galliæ, ex concilio Carthaginensi contra Pelagianos, et ex Araisiano secundo. Hæc tamen additamenta necessaria putavit Thomasius, ut Vezzosi advertit.

CAP. XXII. *Ille*; al., *olim ille*. Hæc verba *liberum enim arbitrium*, etc., quæ virgulis distinguuntur, sunt Innocentii I, relata etiam a Cælestino I.

utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus est; et nihil quemadmodum exinde surgere posset invenit; suaque in æternum libertate deceptus, hujus ruinæ latuisset oppressu, nisi eum post Christi pro sua gratia relevasset adventus, qui per novæ regenerationis purificationem omne præteritum vitium sui baptismatis lavaero purgavit. »

CAP. XXIII. — *Nemo bonus per se.*

Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donaverit, qui solus est bonus.

CAP. XXIV. — *Perseverantia in bonis a Deo.*

Neminem etiam baptismatis gratia renovatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseverantiam bonæ conversationis acceperit.

CAP. XXV. — *Liberum arbitrium.*

Quod nemo nisi per Christum libero bene utatur arbitrio, idem magister in epistola ad Milevitanum concilium data prædicat, dicens: « Adverte tandem, o pravissimarum mentium doctrina, quod primum hominem ita libertas ipsa decepti, ut dum indulgentius frenis ejus utitur in prævaricationem præsumptione incideret. Nec ex hac potuit erui, nisi ei providentia regenerationis statum pristinae libertatis Christi Domini reformasset adventus. »

CAP. XXVI. — *Merita.*

Quod omnia studia, et omnia opera, ac merita sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sint, quia nemo aliunde ei placeat, nisi ex eo quod ipse donaverit; in quam nos sententiam dirigit beatæ recordationis papæ Zosimi regularis auctoritas cum scribens ad totius orbis episcopos ait: « Nos autem instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus. » Hunc autem sermonem sincerissimæ veritatis luce radiantem tanto Afri episcopi honore venerati sunt, ut ita ad eundem virum scriberent: « Illud vero, quod in litteris, quas ad universas provincias curasti esse mittendas, posuisti, dicens: *Nos tamen instinctu Dei*, etc. Sic accepimus dictam, ut illos qui contra Dei adjutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gladio veritatis velut cursim transiens amputares. Quid enim tam libero fecisti arbitrio, quam quod universa in nostræ humilitatis conscientiam retulisti? et tamen instinctu Dei factum esse fideliter sapienterque vidisti, veraciter fidenterque dixisti. Ideo utique, quia præparatur voluntas a Domino, et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorum (*Proverb. viii, 25, sec. LXX*). Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt (*Rom. viii, 14*); ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium. »

CAP. XXVII. — *Quidquid boni ex Deo.*

Ita Deus ex cordibus hominum atque in ipso libero operatur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus.

CAP. XXVIII. — *Gratiæ vis.*

326 Quicumque dixerit gratiam Dei, qua justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere quæ jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium gratiæ, ut non committantur, anathema sit.

CAP. XXVI. *Placeat; al., placet; et accepimus, pro accipimus. Et infra plurium numero retulistis, vidistis, dixistis.*

CAP. XXIX. — *Intelligentia ex gratia.*

Quisquis dixerit gratiam Dei per Jesum Christum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsum nobis revelatur, et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere et quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari ut quod faciendum cognovimus etiam facere diligamus atque valeamus, anathema sit.

CAP. XXX. — *Preces sacerdotum.*

Obsecrationum quoque sacerdotium sacramenta respiciamus, quæ ab apostolis tradita in toto mundo, atque in omni catholica Ecclesia uniformiter celebrantur, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione fungantur, apud divinam clementiam humani generis agunt causam, et, tota secum Ecclesia congemiscente, postulant, et precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus, ut Judæis, ablato cordis velamine, lux veritatis appareat, ut hæretici catholicæ fidei perceptione respiscant, ut schismatici spiritum rediviæ charitatis accipiant, ut lapsis poenitentia remedia conferantur, ut denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis, cœlestis misericordiæ aula reseretur. Hæc autem non perfunctorie, neque inaniter a Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum filii charitatis suæ, et ex vasis iræ faciat vasa misericordiæ. Quod adeo totum divini operis esse sentitur, ut hæc efficienti Deo gratiarum semper actio, laudisque confessio pro illuminatione talium vel correctione referatur.

CAP. XXXI. — *Exorcismus et sufflatio.*

Illud etiam, quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplatur intuitu. Cum sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeant quam exorcismis et exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur, ut tunc vere appareat quando princeps mundi hujus mittatur foras (*Joan. xii, 31*), et quomodo prius alligetur fortis, et deinceps vasa ejus diripiuntur (*Marc. iii, 27*), in possessionem translata victoris, qui captivam ducit captivitatem, et dat dona hominibus (*Psal. lxxvii, 19*).

CAP. XXXII. — *Gratia et liberum arbitrium.*

Omnium honorum affectuum, atque operum, et omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profitemur auctorem. Et non dubitamus ad ipsius gratia omnia hominis merita præveniri, per quem fit ut aliquid boni et velle incipiamus, et facere. Quo utique auxilio et munere Dei, non auferitur liberum arbitrium, sed liberatur, ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum (*Philipp. ii, 15*). Tanta enim est erga omnes homines bonitas Dei ut nostra velit esse merita quæ sunt ipsius dona. **327** et pro his quæ largitus est æterna præmia sit donaturus. Agit quippe in nobis ut quod vult et velimus et agamus; nec otiosa esse in nobis patitur quæ exercenda, non negligenda, donavit, ut et nos cooperatores simus gratiæ Dei. Ac si quid in nobis ex nostra viderimus remissione languescere, ad illum sollicite recurramus, qui sanat omnes languores nostros, et redimit de interitu vitam nostram, et cui quotidie dicimus: *Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo* (*Matth. vi, 13*).

CAP. XXIX. *Per ipsum; al., per ipsam.*

CAP. XXXII. *Sanctus Cœlestinus, profitemur auctorem. Et non dubitemus ab ipsius gratia.*

CAP. XXXIII. — *Adam primo immortalis.*

Quicumque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

CAP. XXXIV. — *De baptizandis infantulis.*

Quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expiatur; unde fit consequens ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt* (Rom. v, 12), nisi quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim fidei regulam etiam parvuli, qui nihil peccatorum in seipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur quod generatione traxerunt.

CAP. XXXV. — *Omnes vere sumus peccatores.*

Quod ait sanctus Joannes apostolus: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est, quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat propter humilitatem non oportere dici nos non habere peccatum, non quia veritas est, anathema sit.* Sequitur enim apostolus, et adjungit: *Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est, et justus, qui remittit nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate* (I Joan. 1, 9). Ubi satis apparet hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim apostolus dicere: *Si dixerimus: Non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, et humilitas in nobis non est; sed cum ait: Nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est, satis ostendit eum qui dixerit se non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum.*

CAP. XXXVI. — *Omnibus orandum pro dimittendis peccatis.*

Quicumque dixerit in oratione Dominica ideo dicere sanctos *Dimitte nobis debita nostra* (Matth. vi, 12), ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis jam necessaria ista petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores; et ideo non dicere unumquemque sanctorum *Dimitte mihi debita mea, sed Dimitte nobis debita nostra, ut hoc pro aliis potius quam pro se justus petere intelligatur, anathema sit.* Sanctus enim et justus erat apostolus Jacobus, cum dicebat: *In multis enim offendimus omnes* (Jac. III, 2). Nam quare additum est omnes, nisi ut ista sententia conveniret psalmo, ubi legitur: *Non intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Psal. cxlii, 2)? Et in oratione sapientissimi Salomonis: *Non est homo qui non peccet* (Eccle. vii, 21). Et in libro sancti Job: *In manu omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam* (Job xxxvii, 7). Unde etiam Daniel **328** sanctus et justus, cum in oratione pluraliter diceret: *Peccavimus, iniquitatem fecimus* (Dan. ix, 5), et cetera que ibi veraciter et humiliter confitetur, ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hoc non de suis, sed de populi sui dixisse peccatis, postea dixit: *Cum orarem, et confitenter peccata mea, et peccata populi mei Domino Deo meo.* Noluit dicere, *peccata nostra*, sed et populi sui dixit, et sua, quoniam futuros istos qui tam male intelligenter tanquam propheta prævidit.

CAP. XXXVII. — *Dimittuntur debita etiam sanctis.*

Quicumque ipsa verba Dominicæ orationis, ubi dicimus *Dimitte nobis debita nostra* (Matth. vi, 12), ita

CAP. XL. Al.: *Si quis ad invocationem humanam, etc.*

A volunt a sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, et non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, et corde dicit que sibi dimittantur debita non habere?

CAP. XXXVIII. — *Lapsus Adæ.*

Si quis per offensam prævaricationis Adæ non tantum, id est, secundum corpus et animam in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illa duraute, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus adversatur Scripturæ dicenti: *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur* (Ezech. xviii, 4); et: *Nescitis quoniam cui obeditis, et a quo quis superatur, ejus servus adjicitur* (Rom. vi, 16; II Petr. ii, 19)?

CAP. XXXIX. — *Peccatum Adæ in posteros.*

Si quis soli Adæ prævaricationem suam, non etiam ejus propagini asserit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis, quæ pœna peccati est, non autem et peccatum, quod mors est animæ, per unum hominem in omne genus humanum transisse testatur, injustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes homines peccaverunt* (Rom. v, 18).

CAP. XL. — *Gratia.*

Si quis invocatione humana gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere ut invocetur a nobis, contradicit Isaiæ prophetae, vel Apostolo idem dicenti: *Inventus sum a non querentibus me; palam apparui his qui me non interrogabant* (Isai. lxxv, 1; Rom. x, 20).

CAP. XLI. — *Voluntas boni a Deo.*

Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem ut etiam purgari velimus, per sancti Spiritus infusionem et operationem in nobis fieri confitemur, resistit ipsi Spiritui sancto per Salomonem dicenti: *Præparatur voluntas a Domino* (Proverb. xix, 14, sec. LXX). Et Apostolo salubriter prædicanti: *Deus est qui operatur in nobis et velle, et perficere pro bona voluntate* (Philipp. ii, 13).

CAP. XLII. — *Gratia operatur omnia.*

Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsamque eruditionis affectum, quo in eum credimus qui justificat impium, et ad regenerationem sacri baptismatis pervenimus, non per gratiæ donum, id est, per inspirationem Spiritus sancti, corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur, beato apostolo Paulo dicente: *Confidimus quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Christi Jesu* (Philipp. i, 6). Et illud: *Vobis datum est pro Christo* **329** *non solum ut in eum credatis, verum etiam ut pro illo patiamini* (Philipp. i, 28). Et: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est* (Ephes. ii, 8). Qui enim fidem qua in Deum credimus dicunt esse naturalem, omnes eos qui ab Ecclesia Christi alieni sunt quodammodo fideles esse delinunt.

CAP. XLIII. — *Gratiæ omnia deberi.*

Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, studentibus, petentibus, querentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus; non autem ut credamus, velimus, vel hæc omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem et inspirationem sancti Spiritus in nobis fieri confitemur; et aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subjungit gratiæ adiutorium, nec ut obedientes

et humiles simus, ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti: *Quid enim habes quod non accepisti (1 Cor. iv, 7)? Et: Gratia Dei sum id quod sum (Ibid., xv, 10).*

CAP. XLIV. — *Hominem nihil posse sine Deo.*

Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid quod ad salutem pertinet vitæ æternæ cogitare, ut expedit, aut eligere, sive salutari, id est, evangelicæ prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione et inspiratione Spiritus sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo, et in credendo veritatem, heretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis: *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv, 5); et illud Apostoli: Non quidem idonei sumus cogitare aliquid a vobis quasi ex vobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (11 Cor. iii, 5).*

CAP. XLV. — *Solus Deus trahit hominem.*

Si quis alios per misericordiam, alios vero per liberum arbitrium, quod in omnibus qui de prævaricatione primi hominis nati sunt constat esse vitiatum, ad gratiam baptismi posse venire contendit, a recta fide probatur alienus. Ille enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum: aut certe ita læsum putat, ut tamen quidam valeant sine revelatione Dei ministerium salutis æternæ per semetipsos posse conquirere. Quod quam sit contrarium ipse Dominus probat, qui non aliquos, sed neminem ad se posse venire testatur, nisi quem Pater attraxerit (*Joan. vi, 44*). Sicut et Petro dicit: *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est (Matth. xvi, 17); et Apostolus: Nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto (1 Cor. xii, 3).*

CAP. XLVI. — *Liberum arbitrium.*

Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi non potest reparari; quod amissum, nisi a quo potuit dari non potest reddi. Unde Veritas dicit: *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis (Joan. viii, 56).*

CAP. XLVII. — *Gratia.*

Natura humana, etiamsi in illa integritate in qua est condita permaneret, nullo modo seipsam, Creatori suo non adjuvante, servaret. Unde cum sine Dei gratia salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit?

CAP. XLVIII. — *An gratia sit natura.*

Sicut eis qui volentes in lege justificari, et a gratia exciderunt, verissime **330** dicit Apostolus: *Si in lege justitia est, ergo Christus gratis mortuus est (Galat. ii, 21); sic eis qui gratiam quam commendat et percipit fides Christi, putant esse naturam verissime dicitur: Si per naturam justitia est, ergo gratis Christus mortuus est. Jam hic enim erat lex, et non justificabat; jam hic erat et natura, et non justificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, ut et lex per illum impleretur qui dixit: Non veni solvere legem, sed implere (Matth. v, 17); et natura per Adam perditam per illum repararetur qui dixit venisse se querere et salvare quod perierat.*

CAP. XLIX. — *Repetitio superiorum.*

Secundum suprascriptas sanctarum Scripturarum sententias, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc, Deo propitiante, et prædicare debemus, et credere, quod per peccatum primi hominis ita genus humanum sit inclinatum, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est possit nisi eum

gratia misericordiæ divinæ prævenit. Unde et Abel justo, et Noe, et Abrahæ, et Isaac, et Jacob, omnique antiquorum sanctorum multitudinem illam præclaram fidem, quam in ipsorum laude prædicat apostolus Paulus (*Hebr. xi seqq.*), non per bonam naturam, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam. Quam gratiam, etiam post adventum Domini, omnibus qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio haberi, sed Christi novimus simul et credimus largitate conferri, secundum illud quod jam sæpe dictum est, et prædicat Paulus apostolus: *Vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro eo patiamini (Philipp. i, 29); et illud: Deus qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Domini nostri (Ibid. 6); et illud: Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, Dei enim donum est (Ephes. ii, 8). Et quod de seipso ait Apostolus: Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem (1 Cor. vii, 25). Non dixit: Quia eram, sed ut essem: et illud: Quid habes quod non accepisti? et illud: Omne datum bonum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminis (Jac. i, 17); et illud: Nemo habet quidquam, nisi illi datum fuerit desuper (Joan. iii, 27).*

CAP. L. — *Voluntas hominis post baptismum.*

Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod post acceptam baptismi gratiam, omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quæ ad salutem animæ pertinent, possunt, et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. Aliquos vero ad malum divina potestate prædestinatos esse, non solum non credimus, sed etiam si sunt qui tantum mali credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.

CAP. LI. — *Initium meritum unde.*

In omni opere bono non nos incipimus, et postea per Dei misericordiam adjuvamus, sed ipse nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, et fidem et amorem sui prius inspirat, ut et baptismi sacramenta fideliter requiramus, et post baptismum cum ipsius adjutorio ea quæ sibi sunt placita implere possimus. Unde manifestissime credendum est quod et illius patronis quem Dominus ad paradisi patriam revocavit (*Luc. xxiii, 43*), et Cornelii centurionis, ad quem angelus Domini missus est (*Act. x, 1*), Zachæique, qui ipsum Dominum suscipere meruit (*Luc. xix, 6*), illa tam admirabilis fides non fuerit de natura, sed divinæ gratiæ largitate donata.

CAP. XLII. — *Qui sint habendi pro baptizatis.*

331 Baptisma unum est, sed in Ecclesia, ubi una fides est, ubi in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, datur. Et ideo si qui apud illos hereticos baptizati sunt, qui in sanctæ Trinitatis confessione baptizant, et veniunt ad nos, recipiantur quidem ut baptizati, ne sanctæ Trinitatis invocatio vel confessio annuletur; sed doceantur integre, et instruantur, quo sensu sanctæ Trinitatis mysterium in Ecclesia teneatur; et si consentium credere, vel acquiescent confiteri, purgati jam fidei integritate confirmantur manus impositione. Si vero parvuli sunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondeant pro illis qui eos offerunt juxta morem baptizandi; et sic, manus impositione et chrismate communiti, Eucharistiæ mysteriis admittantur. Illos autem qui non sanctæ Trinitatis invocatione apud hæreticos baptizati sunt, et veniunt ad nos, baptizari debere pronuntiamus, non rebaptizari. Neque enim credendum est eos fuisse baptizatos, qui non in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, juxta regulam a Domino positam, tincti sunt, ut Paulini, Procliani, Borboniæ, Siphori, qui nunc vocantur

qua omittuntur, ut dixi, præcedentia. Pro Paulini alii Pauthanistæ, et Montanite pro Montani, et Theodorus, seu Theodotus pro Theodosius.

CAP. XLV. Acta concilii Arausicani: *Is enim omnium liberum arbitrium, etc, omisso non.*

CAP. LI. Hoc est caput 22 Maurinæ Editionis, in

Bonosiani, Photiniani, Montani, et Manichæi, variaque impietatis germina, vel cætera istorum originis, sive ordinis pestes, quæ duo principia sibi ignota introducunt, ut Cerdon et Marcion; vel contraria, ut Manichæus; vel tria, et barbara, ut Sethianus, et Theodosius; vel multa, ut Valentinus; vel Christum hominem fuisse absque Deo, ut Cerinthus, Hebion, Artemon, et Photinus. Ex istis, inquam, si qui ad nos venerint, non requirendum ab eis utrum baptizati sint, an non; sed hoc tandem: si credant Ecclesiæ fidem, et baptizentur ecclesiastico baptisate.

CAP. LIII. — *De Eucharistia.*

Quotidie Eucharistiæ communionem percipere nec laudo, nec reprehendo. Omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo, et hortor, si tamen mens sine affectu peccandi sit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi, gravari magis dico Eucharistiæ perceptione, quam purificari. Et ideo quamvis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cætero voluntatem, et communicaturus satisfaciat lacrymis, et orationibus, et confidens de Domini miseratione, qui peccata piæ confessioni donare consuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus et securus. Sed hoc de illo dico quem capitalia et mortalia peccata non gravant; nam quem mortalia crimina post baptismum commissa premunt, hortor prius publica pœnitentia satisfacere, et ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium et condemnationem sui Eucharistiam percipere. Sed et secreta satisfactione solvi mortalia crimina non negamus; sed mutato prius seculari habitu, et confesso religionis studio per vitæ correctionem, et jugi, imo perpetuo luctu, miserante Deo, ita duntaxat, ut contraria pro iis quæ pœnitent agat, et Eucharistiam **332** omnibus Dominicis diebus supplex et submissus usque ad mortem percipiat.

CAP. LIV. — *De pœnitentia.*

Pœnitentia vera est pœnitenda non admittere, et admissa deslere. Satisfactio pœnitentiæ est causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.

CAP. LV. — *De divinis promissionibus.*

In divinis promissionibus nihil terrenum vel transitorium expectemus, sicut Meletiani sperant; non nuptiarum copulam, sicut Cerinthus et Marcion delirant; non quod ad cibum vel ad potum pertinet, sicut Papiæ, auctore Irenæo, et Tertullianus et Lactantius acquiescunt. Neque per mille annos post resurrectionem regnum Christi in terra futurum, et sanctos cum illo in deliciis regnatos speremus, sicut Nepos docuit, primam iustorum resurrectionem et secundam impiorum qui conlinxit; et inter has duas mortuorum resurrectiones gentes ignorantes Deum in angulis terrarum in carne servandas; quæ post mille annos regni in terra iustorum, instigante diabolo, movendæ sunt ad pugnam contra justos regnantes, et, Domino pro justis pugnante, imbre igneo compescendas; atque ita mortuas cum cæteris in impietate aut mortuis ad æterna supplicia in incorruptibili carne resuscitandas.

CAP. LVI. — *Quod nullus salvetur, nisi Deo auctore.*

Nullum credimus ad salutem nisi Deo invitante venire; nullum invitatum salutem suam nisi Deo

CAP. LIII. *Quotidie*, etc. Confer cap. 18 lib. 1 de Offic. eccl., cum notis. Maurini, si tamen mens in affectu peccandi non sit.

CAP. LV. *Sicut Papiæ*, etc. Maurini, *sicut Papiæ auctore, Irenæus, Tertullianus*, etc. Utrumque textum vitiatum esse colligit Vezziosus ex Hieronymo, de Vir. illustr., cap. de Papiæ. Bignæus sic refert: *Sicut Papias, aut Cerinthus, et Tertullianus, et Lactantius acquiescunt. Vezziosus*, in textu, *post mille*; sed in nota melius dicit *per mille* cum aliis. Addit

Auxiliante operari; nullum nisi orantem auxilium promereri; nullum Dei voluntate perire, sed permissu, pro electione arbitrii, ne ingenuitas potestatis semel hominibus attributæ ad servilem cogatur necessitatem.

CAP. LVII. — *Quod malum non sit a Deo.*

Malum vel malitia non est a Deo creata, sed a diabolo inventa, qui et ipse bonus a Deo creatus est. Sed quia libero arbitrio, utpote rationalis creatura, a Deo commissus est, et cogitandi acceperat facultatem, scientiam boni vertit ad malum, et multa cogitando factus est inventor mali; et quod in se perdidit invidit in aliis; nec contentus solus perire, suavit aliis ut qui esset suæ malitiæ inventor fieret et aliorum auctor, et ex eo malum vel malitia percurrit in cæteras rationales creaturas.

CAP. LVIII. — *Nihil non mutabile præter Deum.*

Unde cognoscimus nihil esse natura immutabile, nisi solum Deum, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, qui mutari non potest a bono, quia natura possidet bonum, nec potest aliud quid esse quam bonum.

CAP. LIX. — *Stabilitas in angelis.*

Angeli vero, qui in illa qua creati sunt beatitudine perseverant, non natura possident bonum, ut non mutarentur cum cæteris, sed arbitrii **333** servantes bonam voluntatem, et bonum conditionis et fidem suo Domino. Propter quod et merito ab ipso Domino sancti angeli vocantur, quod tenuerunt arbitrii sanctitatem, nec sociorum exemplo deviaverunt a bono.

CAP. LX. — *Natura nihil est malum.*

Fides vera, quæ est catholica, omnium creaturarum, sive spiritualium, sive corporalium, bonam confitetur substantiam, et mali nullam esse naturam, quia Deus, qui universitatis est conditor, nihil non bonum lecit. Unde et diabolus bonus esset, si in eo quod factus est permaneret. Sed qui naturali excellentia male usus est, et in veritate non stetit, non in contrariam substantiam transit, sed a summo bono, cui debuit adhærere, discessit.

CAP. LXI. — *Felicitas angelorum.*

Virtutes angelicæ, quæ in divino amore fixæ perstiterunt, lapsis superbientibus angelis, hoc munere retributionis acceperunt, ut nulla jam rubigine subripientis culpæ mordeantur; ut et in contemplatione conditoris sine leicitatis line permaneant, et in hoc sic conditæ æterna stabilitate subsistant.

CAP. LXII. — *Libera voluntas angelorum.*

Tales creati sunt angeli, ut, si vellent, in beatitudinis luce persisterent. Si autem vellent, etiam labi putuissent. Unde et Satan cum sequentibus legionibus cecidit. Sed post ejus lapsum ita confirmati sunt angeli qui perstiterunt, ut cadere omnino non possent, quia ne omnino jam caderent virtutem incommutabilitatis acceperunt.

CAP. LXIII. — *Nuptiæ.*

Bonæ sunt nuptiæ, sed causa filiorum, et compescendæ fornicationis obtentu.

CAP. LXIV. — *Continentia.*

Melior est continentia, sed non sibi sufficit ad beatitudinem, si pro solo amore pudicitiae retinetur,

antiquiorem Nepote esse opinionem, illam de duplici retributione.

CAP. LVII. Alii: *Malum vel malitiam non esse a Deo creatam, sed a diabolo inventam, qui, etc.*, subintellecto constat, more Isidoriano.

CAP. LIX. Maurini, *suo Domino servaverunt. Unde et merito. Quod rectum putat Vezziosus. Sed fortasse mutandum servantes in servaverunt.*

CAP. LX. Hoc caput et duo seqq. desunt in Editio nibus Bignæana et Maurinorum.

sed si et cum affectu causa vacandi Domino eligatur; A CAP. LXXIV. — *De catechumens aefunctis, et martyribus non baptizatis.*

CAP. LXXV. — *Virginitas.*

Virginitas utroque bono præcelsior est, quia et naturam vincit, et pugnam: naturam, corporis integritate; pugnam, pace castimoniae, quæ pro solo amore pudicitiae in pace est.

CAP. LXXVI. — *Ciborum delectus.*

Bonum est cibum cum gratiarum actione sumere, et quicquid Deus præcepit edendum. Abstinere autem ab aliquibus, non quasi a malis, sed quasi non necessariis, non est malum. Moderari vero eorum usum pro necessitate et tempore, proprie Christianorum est.

CAP. LXXVII. — *Nuptiæ et cibus.*

Malas dicere nuptias, vel fornicationi comparandas, aut stupro; cibos quoque credere malos, vel malitias causare percipientibus, non est Christianorum, sed B proprie Hierachitarum et Manichæorum.

CAP. LXXVIII. — *Merita et abstinentia.*

Sacratæ Deo virginitati nuptias cœquare, aut pro amore castigandi corporis abstinentibus a vino vel carnibus nil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Joviniani est.

CAP. LXXIX. — *Beatam Virginem semper fuisse virginem.*

Integra fide credendum est beatam Mariam Dei Christi matrem, et virginem concepisse, et virginem genuisse, et post partum virginem permansisse. 334 Nec est blasphemiae Helvidii acquiescendum, qui dixit: Fuit Virgo ante partum, non virgo post partum.

CAP. LXXX. — *De elementis mundi.*

Elementa, id est, cœlum et terram non credamus abolenda per ignem, sed in melius commutanda; C figuram quoque mundi, id est, imaginem, non substantiam transitoriam.

CAP. LXXXI. — *De facultatibus erogandis.*

Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare. Melius est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, et absolutum sollicitudine cum Christo egere.

CAP. LXXXII. — *Impedimenta clericatus.*

Maritum duarum post baptismum matronarum clericum non ordinandum. Neque eum qui unam quidem, sed concubinam, non matronam habuit. Nec illum qui viduam, aut repudiatam, vel meretricem in matrimonio sumpsit. Neque eum qui semetipsum quolibet corporis sui membro indignatione aliqua, vel justo, injustove timore superatus, truncaverit. Neque illum qui usuras accepisse convincitur, aut in scena lusisse dignoscitur. Neque eum qui publica poenitentia mortalia crimina dellet. Neque illum qui aliquando in turiam versus insanivit, vel afflictione diaboli vexatus est. Nec eum qui per ambitionem ad imitationem Simonis Magi pecuniam offert.

CAP. LXXXIII. — *De reliquiis sanctorum.*

Sanctorum corpora, et præcipue beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra, sincerissime honoranda, et basilicas, eorum nominibus appellatas, velut loca sancta divino cultui mancipata, affectu piissimo et devotione fidelissima adendas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus et Vigilantius creditur.

CAP. LXXVII. Alii, vel mali causas percipientibus; et Encraticarum pro Hierachitarum.

CAP. LXXII. Afflictione; al., afflictione.

CAP. LXXIV. Contingitur; al., tingitur; et locutorium pro habitaculum.

CAP. LXXV. Alii, aqua mistum, quod post cœnam da-

Baptizatis tantum iter esse salutis credimus. Nullum catechumenum, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, ubi tota baptismi sacramenta complentur. Baptizandus confitetur fidem suam coram sacerdote, et interrogatus respondet; hoc et martyr coram persecutore facit qui et confitetur fidem suam, et interrogatus respondet. Ille post confessionem vel aspergitur aqua, vel intingitur; et hic vel aspergitur sanguine, vel contingitur igne. Ille manus impositione pontificis accipit Spiritum sanctum; hic habitaculum efficitur Spiritus sancti, dum non est ipse qui loquitur, sed Spiritus Patris qui loquitur in illo. Ille communicat Eucharistiæ in commemoratione mortis Domini; hic ipsi Christo commoritur. Ille confitetur se mundi actibus renuntiatum; hic ipsi renuntiat vitæ. Illi peccata omnia dimittuntur; in isto extinguuntur.

CAP. LXXXV. — *Qualiter Eucharistia offeratur.*

In Eucharistia non debet pura aqua offerri, ut quidam sobrietatis fallatur imagine; sed vinum cum aqua mistum, quia et vinum fuit in redemptionis nostræ mysterio, cum dixit: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis* (Math. xxvi, 29); et aqua mistum, non quod post cœnam dabatur, sed 335 quod de latere ejus lancea perfosso aqua cum sanguine egressa, vinum de vera ejus carnis vitæ cum aqua expressum ostenditur.

CAP. LXXXVI. — *De humana carne.*

Bona est caro nostra, et valde bona, utpote a bono solo Deo condita, et non est mala, ut volunt Sethianus, et Ophianus, et Patricianus; nec mali causa, ut docuit Florianus; nec ex malo et bono compacta, ut Manicheus blasphemavit. Sed cum sit creatio bona, arbitrio animæ efficitur nobis vel bona, vel mala, non immutatione substantiæ, sed executionis mercede. Ipsa enim est quæ stabit ante tribunal Christi, in quo perferat anima propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.

CAP. LXXXVII. — *Resurrectio.*

In resurrectione ex mortuis sexus forma non mutabitur; sed vir mortuus resurget in forma viri et femina in forma feminae, carens tamen sexuum in hac vita conditione, non specie naturali, ne non sit vera resurrectio, si non id resurget quod cedit.

CAP. LXXXVIII. — *Animæ sanctorum ante passionem Domini.*

Ante passionem Domini omnes animæ sanctorum in inferno sub debito prævaricationis Adæ tenebantur, donec auctoritate Domini pro indebitam ejus mortem a servili conditione liberarentur.

CAP. LXXXIX. — *Animæ sanctorum post ascensionem.*

Post ascensionem Domini ad caelos omnium sanctorum animæ cum Christo sunt, et exeuntes de corpore ad Christum vadunt, expectantes resurrectionem corporis sui, ut ad integram et perpetuam beatitudinem cum ipso pariter immutentur, sicut et peccatorum animæ in inferno sub timore positæ expectant resurrectionem sui corporis, ut cum iesu ad poenam detrudantur æternam.

CAP. LXXX. — *De peccatorum venia.*

Poenitentia aboleri peccata indubitanter credimus, etiam si in ultimo vitæ spiritu admissorum poeniteat, et publica lamentatione peccata prodantur,

batur; sed et de latere ejus, quod lancea perfossum est, aqua egressa vinum de vera... expressum ostendit.

CAP. LXXVI. Florianus; al., Florianus; et in qua pro in quo.

CAP. LXXVII. Alii, carens sexus tamen hujus vitæ tantum conditione.

quia propositum Dei, quo decrevit salvare quod perierat, stat immobile; et ideo quia voluntas ejus non mutatur, sive emendatione vitæ, si tempus conceditur, sive supplicii confessione, si continuo vita exciditur, venia peccatorum fideliter præsumatur ab illo qui non vult mortem peccatoris, sed ut converteretur a perditione penitendo, et salvatus miseratione Domini vivat (*Ezech. xviii, 32; xxxiii, 41*). Si quis aliter de justissima Dei pietate sentit, non Christianus, sed Novatianus est.

CAP. LXXXI. — Quod diabolus lateant cogitationes.

Internas animæ cogitationes diabolus non videre certi sumus; sed motibus eas corporis ab illo et affectionem iudicis colligi, experimento didicimus. Secreta autem cordis solus ille novit ad quem dicitur: *Tu solus nosti corda filiorum hominum (III Reg. viii, 39)*.

CAP. LXXXII. — Cogitationes.

Non omnes malæ cogitationes nostræ semper diaboli instinctu excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrii motu emergunt, Bonæ autem cogitationes semper a Deo sunt.

CAP. LXXXIII. — Dæmones aomodo occupent homines.

Dæmones per energeticam operationem non credimus substantialiter illabi animæ, sed applicatione, et oppressione uniri. Illabi autem menti illi soli possibile est qui creavit, qui natura subsistens incorporeus, capabilis est suæ facturæ.

336 CAP. LXXXIV. — De signis et virtutibus.

Signa, et prodigia, et sanitates etiam peccatores

CAP. LXXXVIII. Corpoream animam auctor dicit, ut supra, cap. 12.

A in nomine Domini facere ab ipso Deo didicimus; et cum alios hac præsumptione juvent, sibi per ambitionem humanæ gloriæ nocent, quia gloriantur in dato falso, non meriti debito.

CAP. LXXXV. — Quod nullus signis sanctus fit.

Signis et prodigiis clarum posse fieri Christianum, non tamen sanctum, si intemperatis et asperis moribus agat; temperatis autem et placidis moribus etiam absque signorum efficacia et sanctorum, et perfectum, et Dei hominem fieri, recte credimus.

CAP. LXXXVI. — Sancti quoque peccatores.

Nullus sanctus et justus caret peccato; nec tamen ex hoc desinit esse justus, vel sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. Non enim naturæ humanæ viribus, sed propositi adjumento per Dei gratiam acquirimus sanctitatem. Et ideo veraciter se omnes sancti pronuntiant peccatores, quia in veritate habent quod plangent, etsi non reprehensione conscientie, certe mobilitate et mutabilitate prævaricatoris naturæ.

CAP. LXXXVII. — Pascha.

Pascha, id est, dominicæ Resurrectionis solemnitas, ante transgressum vernalis æquinoctii et quartæ decimæ lunæ perfectionem non potest celebrari, in eodem mense nata.

CAP. LXXXVIII. — Imago Dei anima.

Propter novellos legislatores, qui ideo animam tantum ad imaginem Dei creatam dicunt, ut quia Deus incorporeus recte creditur, etiam incorporea anima esse credatur, libere confluemur imaginem in æternitate, similitudinem in moribus inveniri.

APPENDIX XIV.

SENTENTIÆ DIFFERENTIARUM DE ACTIVA VITA ATQUE CONTEMPLATIVA.

1. Duæ sunt vitæ per quas omnes electi ad æternam beatitudinem perveniunt, activa, videlicet, et contemplativa. Activa namque vita pertinet ad dilectionem proximi, contemplativa vero ad dilectionem Dei. Utraque enim ita sibi connexa est, ut una sine alia sufficere nequaquam valeat. Quia nec dilectio proximi absque dilectione Dei quidquam prodest, neque dilectio Dei sine dilectione proximi perfectum efficere valet (*Vide Isidoriana, c. 85, n. 8*).

2. Interim vero in activa plurimi, pauci vero in contemplativa proficiunt. Illi vero perfecti esse noscuntur, qui intra Ecclesiam tempore discretio de activa vita ad contemplativam ascendere norunt, et de contemplativa ad activam per compassionem fraternam descendere sciunt.

3. Activa actio, si bene, ut decet, retineatur, selectoribus suis vitam acquirit æternam. Contemplativa autem non solum vitam, sed et præmium accumulat.

4. Ad activam itaque vitam pertinet honestum conjugium, ad contemplativam vero virginitas atque continentia. Et ideo de conjugio præceptum est; **337** de virginitate vero et continentia, non est præceptum, sed persuasio.

5. Sicut est illud in Apostolo, ubi ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do (I Cor. vii, 25)*. Et Veritas in Evangelio: *Non omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed quibus datum est (Matth. xix, 11)*. Et infra: *Qui potest capere capiat (Ibid., 12)*.

6. Et per Isaiam prophetam Dominus de eunuchis, id est, virginibus, pollicens, ait: *Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea et elegerint quæ volui, et tenuerint sedes meum, dubo eis in domo mea et in muris meis locum, et nomen melius*

C a filiis et filiabus. Nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit (*Isai. lvi, 4, 5*). Ubi enim electi proponitur optio, procul dubio conceditur.

7. Ad activam quippe vitam convenit unicuique fideli conjuge propria uti, alienam non concupiscere, in alteram quamlibet feminam, vivente uxore, corpus suum non dividere. Ad contemplativam autem pertinet conjugium spernere, carnis commistionem refugere, castitatem vitam in hac mortalitate imitari, filios spirituales non carne, sed verbo et exemplo generare.

8. Ad activam quippe actionem congruit unicuique fideli intra Ecclesiam propriam substantiam possidere, et eam rationabiliter dispensare; aliena vero non concupiscere, neque diripere, aut fraudare. Ad contemplativam autem congruit sua omnia funditus relinquere, et absolutum a mundi sollicitudinibus Deo vacare.

D 9. Ad activam itaque vitam pertinet hoc quod Veritas cuidam adolescenti se interroganti primum proposuit dicens: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Dicit ille: Quæ? Jesus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterabis, non facies surtum, non falsum testimonium dices. Honora patrem tuum, et matrem, et diliges proximum tuum sicut teipsum. Ad contemplativam vero expedit hoc, quod illi addidit, dicens: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua, et da pauperibus, et habebis thesaurum in celo, et veni, sequere me (Matth. xix, 17)*.*

10. Ad contemplativam igitur vitam pertinet hoc quod idem Redemptor noster solus nocte in monte orabat. Ad activam autem quod in die turbis admissus, eis prædicabat, et eorum languidos curabat.

11. Ad contemplativam namque vitam convenit